

בפרשת בשלח, ניצב עם ישראל, עם פניו, אל מול ים סוף, כשמאחוריו מתקרב צבא מצרים על שריוניו בראשות פרעה, הרודף אחר נתיניו העבדים שברחו זה עתה ממצרים.

"ויגד למלך מצרים כי ברח העם, ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם, ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו. ויאסור את רכבו ואת עמו לקח עמו. ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלישים על כולו. ויחזק ד' את לב פרעה מלך מצרים וירדוף אחרי בני ישראל ובני ישראל יוצאים ביד רמה. וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם חונים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על פי החירות לפני בעל צפון. ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ד'. ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים. הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמור, חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר. ויאמר משה אל העם אל תיראו, התיצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. ד' ילחם לכם ואתם תחרישון" (י"ד, ה'– י"ד).

מתקיים כאן מאבק, בין גאולה לבין גלות, בין חירות לבין שעבוד, בין עצמאות לבין תלות?

הים לקראת בקיעתו מסמל את הגאולה – החירות-העצמאות ואילו מצרים מסמלת את הגלות- השעבוד – התלות. מי יהיה המכריע ומי יהיה המנצח, - הגאולה או הגלות? החירות או השעבוד? העצמאות או התלות?

במי תהא תלויה ההכרעה, - האם רק בקב"ה? או רק בעם ישראל? או בשניהם ביחד?

בדיאלקטיקה הזאת בין גאולה לבין גלות, בין חירות לבין שעבוד, בין עצמאות לבין תלות, מופיע בפרשתנו הפסוק המכונן: "ד' ילחם לכם ואתם תחרישון".

בקריאה פשטנית של הפסוק ניתן להבין, שההכרעה מסורה אך ורק לקב"ה. עם ישראל פסיבי ואילו הקב"ה יפעל אקטיבית.

אך בקריאה אחרת של הפסוק, ניתן להבין זאת אחרת. דהיינו, עם ישראל מתחזק באמונתו בקב"ה: " ויאמינו בה' ובמשה עבדו". אבל עם ישראל, גם אקטיבי ולוקח אחריות פעילה על גורלו וחיינו. קריאה זאת מציבה את מודל השילוב – הקב"ה ועם ישראל.

רבי מאיר מפרמישלן, מגדולי האדמור"ים החסידיים (1820-1850) קורא את הפסוק בקריאתו המיוחדת והיצירתית, במודל השילוב: "ד' ילחם לכם ואתם תחרישון" – "ד' יתן לכם לחם, אם אתם תחרישון האדמה".

הדיאלקטיקה שבין תחרישון - מצב פסיבי, לבין תחרישון-מצב אקטיבי, הפך לדיון אידאולוגי בוויכוח המוכר בדורנו, האם לימוד תורה בלבד, או עבודה בלבד? או האם שניהם יכולים לשמש בכפיפה אחת?

רבי מאיר מפרמישלן, מציב לנו מודל משולב, על המנעד שבין - רק תורה לבין - רק עבודה. לדעתו, ניתן לשלב את השניים. גם תורה וגם עבודה.

בפרקי אבות פרק א' משנה ב' נאמר: " על שלושה דברים העולם עומד: " על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים ". האדם בונה את עולמו בשילוב מנצח של שלושה. האדם מעניק לעצמו זהות עם משמעות של שילוב תורה ועבודה, אך גם מעניק לאחר ולזולתו, בנתינה של גמילות חסדים, מתוך מקום של עצמאות וחירות.

הד למודל המשלב תורה ועבודה, נמצא גם אצל הנשר הגדול, הרמב"ם בהלכות מתנות עניים:

"כל המשיב על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חילל את השם. ביזה את התורה וכיבה את מאור הדת...לעולם ידחק אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרך

לבריות ואל ישליך עצמו על הציבור. וכן צוו חכמים ואמרו: עשה שבתך חול ואל יצטרך לבריות. ואפילו היה חכם ומכובד והעני, יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולת ולא יצטרך לבריות. מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר לעם, חכם גדול אני, כהן אני, פרנסוני”.

נושאי הדגל של התפיסה המשלבת תורה ועבודה, היו גדולי ישראל ומאורות גדולים, - ביניהם, רבי יוחנן הסנדלר, רבי יצחק נפחא, שמאי הבנאי, הלל חוטב העצים, רבי יהושע הפחמאי אברבנאל הכלכלן, הרמב”ן והרמב”ם הרופאים, ועוד רבים אחרים.

המהר”ל מפראג, (1525-1608) בספרו תפארת ישראל, מתאר את חיי היהודי, כפירמדה בעלת שלוש קומות:

טבע, שכל ותורה. לדעתו, זה השילוב המנצח, של היות היהודי בעת ובעונה אחת נטוע בשלושה מרחבים:

הטבע-העבודה המתמדת ליישובו של עולם, לתיקון הטבע, לעובדו ולשומרו, במימוש האחריות, של הקיום והצמיחה היום יומית.

השכל- האחריות לשיפורו קידומו והשבחתו של השכל, בבחינת רכישת השכלה, ידע ומיומנויות.

התורה-האחריות לשמירת הזהות הרוחנית והתורנית של עם ישראל.

הנביא ישעיהו (מה, יז-יט) מדגיש את תפקידו של האדם בתיקון עולמו של הקב”ה: **”כִּי כֹה אָמַר ה' בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הַאֱלֹקִים, יִצְרַר הָאָרֶץ וְעָשָׂה הוּא כוֹנֵנָה. לֹא תִהְיֶה בְרָאָה, לְשֶׁבֶת יִצְרָה; אֲנִי ה' וְאֵין עוֹד.”**

הוויכוח המתנהל בין רבי עקיבא לבין טורנוסרופוס הרומאי: מה חשוב יותר – יצירתו של הקב”ה או יצירתו של האדם? שופך אור על דיונו: **תחרישון או תחרשון?** – “אמר לו (רבי עקיבא): של בשר ודם נאים. אמר לו טורנוסרופוס: הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם! אמר לו רבי עקיבא: לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו, אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. אמר לו (טורנוסרופוס): למה אתם מולין? אמר לו (רבי עקיבא): אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך, שמעשה בני אדם נאים משל הקדוש ברוך הוא. הביא לו רבי עקיבא שיבולים וגלסקאות. אמר לו (רבי עקיבא): אלו מעשה הקדוש ברוך הוא, ואלו מעשה ידי אדם. אמר לו: אין אלו נאים יותר מן השיבולים? אמר לו טורנוסרופוס: אם הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו? אמר לו רבי עקיבא: ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצוות לישראל, אלא לצרף אותם בהם. (מדרש תנחומא, תזריע, ה', ה')

הרב שלמה זלמן שרגאי (1899-1995) שהיה ראש עיריית ירושלים בראשית שנות ה-50, טבע את המשפט: **”קדש חייך בתורה וטהרם בעבודה”**. משפט זה שימש השראה לחזון תורה ועבודה של תנועת בני עקיבא, הנקראת על שם רבי עקיבא, שחרטה על סימלה את: לוחות הברית- התורה, הקילשון והחרמש.

טו' בשבט שיחול השבוע, מלמדנו:”כי האדם הוא עץ השדה”.

העץ מחובר לאדמה לטבע, והאדם הוא שורש המילה אדמה. האדם צריך להעמיק אמונתו בקב”ה ללמוד תורה ולהתפלל: **” ותן טל ומטר על פני האדמה”**. אך על האדם גם לקחת אחריות מעשית לגורלו ולדאוג אישית לצמיחתו ולבלובו, כמו העץ.

הפילוסוף ואיש הציונות הרוחנית **מרטין בובר** (1878-1965) בספרו **” בין עם לארצו, עמ' 16**, מדגיש את **חיבור האדם לאדמה**: **” האדם והאדמה הוא שיתוף המתפתח ונעשה סולידאריות מיוחדת...הקשר בין אדם ואדמה מקבל ביטוי אחר וחזק עוד יותר בשעה שלא מדובר בתבל בכלל, אלא דווקא בארץ כנען...בן אדם החוטא- ”מחטיא” את הארץ (דברים, כד', ד'). כלומר: מביא אותה לידי מצב של התפוררות פנימית...הארץ יש לה שילוב וסידור טבעי, שהולכים לאיבוד**

באשמת האדם... האדם מושם תחת עול מצוות האל, המגלה לו את רצונו, והוא ניתן על ידי מעשה הבריאה של אותו אל בחיבור כה אמיץ עם האדמה, עד שהתייחסותו למצווה האלוקית גורמת במישרין לטובת האדמה או לרעתה"

ההדדיות בין הקב"ה לבין עם ישראל, ההדדיות בין האדם לאדמה, היא יצירת מרחב חיים של משמעות. שהרי גם במצרים העבדות הייתה עבודה, אך הייתה נטולה משמעות, יעוד והגשמה.

הד לכך נמצא בשירו של חיים נחמן ביאליק: " מי יצילנו מרעב? ומי יאכילנו לחם רב? ומי ישקנו כוס חלב? למי תודה, למי ברכה? לעבודה ולמלאכה. ומי נטע עצים בגן, לפרי וצל, כל מין וזן, ובשדות זרע דגן? למי תודה, למי ברכה? לעבודה ולמלאכה... על כן נעבוד, על כן נעמול. תמיד, בכל ימי החול. כבד העול, נעים העול. ובעת הפנאי נשיר בקול שירי תודה, שירי ברכה, לעבודה ולמלאכה".

אהרן דוד א.ד. גורדון (1856-1922) איש העבודה , הוגה, חלוץ ופועל חקלאי שהושפע גם מחסידות חב"ד כותב בספרו, האדם והטבע, עמ' 50-51: " והיה ביום ההוא וניתנה בך, בן אדם, רוח חדשה, והרגשת רגש חדש, רעב חדש- לא רעב ללחם ולא צמא לכסף, כי אם לעבודה... והרגשת דבר אשר אין לבטאו רק בעבודה. ועבדת בכוח, בעוז, בשמחה. ושמעת בת קול יוצאת מתוך עבודתך ואומרת: עבדו בני אדם, כולכם עבדו. וידעת אז והשיבות אל לבבך, כי יש בעבודה אוצר רוח כזה, ... ואחרי הבת קול, הטבע עונה: אמן. לאמור: "עבדו בני אדם. אל תקטן עבודתכם בעיניכם. אני אתן לכם עבודה, והשלמתם את אשר החסרת, למען השלימי אני את החסר לכם".

הרב שלמה גורן נהג לומר (שמעתי זאת ממיכאל כץ) על הנאמר במסכת סוטה, מט' ע"ב: שלפני בוא המשיח, יתגלו הסימנים הבאים: החוצפה תגבר, היוקר יאמיר, בן יתחצף בפני אביו, ואנו סומכים על אבינו שבשמים. האם גם זה הוא טוב או רע? כמובן שהנטייה לומר כן. אבל הרב גורן אומר, שגם זה הוא סימן לא טוב. הואיל וכדי שד' יעזור כדי לקדם את ביאת המשיח, אנחנו צריכים לקום ולעשות ולא לשבת ולומר, אנו סומכים על אבינו שבשמים שיעזור.

"ד' ילחם לכם ואתם תחרישון", את הדיאלקטיקה בין תחרישון לבין תחרשון פותרים לא בתיזה ובאנטי תיזה, אלא פותרים בסינתזה ובסינרגיה, - "קדש חייך בתורה וטהרם בעבודה", כאורח ואורך חיים.

ההכרעה בין גלות מצרים, השעבוד והתלות - "חינם מן המצוות", חינם מן האחריות. לבין הגאולה, החירות והעצמאות היא בשילוב המנצח שבין, - גאולת התורה, גאולת האדם וגאולת הטבע וארץ ישראל.

ד' ייתן לכם לחם, אם תחרשון את האדמה.